

چهار سوء برداشت پیرامون عضویت ایران در «گات»

نوشته عباس محمدی اصل

مدتی قبل دولت کمیته‌ای برای بررسی الخاق ایران به گات و نهاد جانشین آن یعنی سازمان تجارت جهانی تشکیل داد. یافته‌های آرایه شده توسط این کمیته نمایانگر دیدگاه‌های متفاوت دستگاه‌های دولتی نسبت به این موضوع است. مثلاً بانک مرکزی و وزارتخانه‌های نفت، اقتصاد، کشاورزی و امور خارجه خواهان پیوستن ایران به گات شدند، اما گمرک پیشنهاد کرد ایران به مقام عضو ناظر اکتفا کند. به علاوه وزارتخانه‌های صنایع، بهداشت و جهاد با این امر مخالفت کردند. در تحقیق کوتاه زیر دلایل موافقان و مخالفان با این امر، پیامدهای عضویت ایران در گات مورد بررسی اجمالی قرار گرفته است:

دلایل موافق و مخالف با عضویت در گات

دلایل موافقان پیوستن ایران به گات که عمدتاً اقتصادی است به دو مزیت برخورد غیرترجیحی با کالاهای صادراتی و افزایش دسترسی به بازارهای جهانی، نظیر کاهش موانع ورود فرآورده‌های پتروشیمی ایران به بازارهای جهانی اشاره دارد.

از سوی دیگر مخالفان پیوستن ایران به گات این مجموعه را ابزار دست کشورهای نیرومند صنعتی می‌دانند و بر اثرات بالقوه مضر تبعیت از اصول و مقررات گات، نظیر افزایش بهای فرآورده‌های دارویی ژنریک، کتب درسی دانشگاهی خارجی و لطمه دیدن تولیدات داخلی بر اثر واردات کالاهای خارجی

اقتصاد کنترل شده و خودکفایی اقتصادی در این زمینه، به نوسان نگرش به عضویت در گات دامن زده است. مثلاً دولت همزمان با تأکید بر صادرات غیرنفتی در برنامه دوم، معاملات ارزی را تحت کنترل گرفت و صادرکنندگان را ملزم کرد تمام درآمدهای ارزی خود را به بانک مرکزی انتقال دهند. اما این امر خطر کاهش شدید صادرات غیرنفتی را به دنبال دارد؛ زیرا فروش دلارهای حاصله، با قیمت بالاتر در بازار آزاد یکی از انگیزه‌های

تأکید دارند.

رویکرد دولت نسبت به عضویت در گات و سوء برداشتهای مختلف

رویکرد اقتصادی دوگانه دولت در برخورد با مسئله عضویت انعکاس دهنده نوعی تناقض در اولویت‌های سیاسی - اقتصادی کلان ملی است. به عبارت دیگر، نوسان خط مشی دولت بین آزادسازی و سیاست درهای باز از یکسو، و نوعی

اصلی بازرگانان برای صدور کالا بوده است (کما این که در چند سال اخیر شاهد کاهش میزان صادرات غیرنفتی بوده‌ایم). این در حالی است که دولت هنوز نتوانسته یارانه‌های هنگفتی را که بیش از یک چهارم درآمد نفتی سالانه ایران را می‌بلعد کاهش دهد یا قطع کند. نکته در خور توجهی هم در این میان وجود دارد که مایه شگفتی است: این نکته پرداخت بسیاری از یارانه‌ها قطع شده، یا کاهش یافته است، معه‌ذا از

کاهش میزان اعتبارات مربوط به یارانه در بودجه دولت خبری نیست! برنامه دوم با رهنمودهای مقام رهبری در زمینه معطوف ساختن تلاشها به کاهش بدهیها و گسترش عدالت اجتماعی تا حدودی از برون گرایی برنامه اول فاصله گرفت: اما تعدیل ساختاری اقتصاد مستلزم ریاضت اقتصادی (کاهش شدید هزینههای دولت) برای جبران کسری بودجه است که ضمناً این امر نیازمند قطع کنترل قیمتها و آزاد گذاشتن دست نیروهای بازار برای افزایش سطح کارایی اقتصادی می باشد. همچنین گسترش تجارت با جمهوریهای آسیای مرکزی و ایجاد مناطق تجارت آزاد نمایانگر تلاش برای بین المللی شدن اقتصاد ایران است. در این میان، روند بازسازی اقتصاد کشور پس از جنگ موجب عقب نشینی از نظام سنتی اعتباری، کاهش برخی محدودیتهای

وارداتی، تسهیل سرمایه گذاری خارجی و کاهش کنترل، زمینه انتقال درآمدهای ارزی به کشور این روند را تسریع کرده و به نظر می رسد تلاش برای عضویت در گات نشانگر دلمشغولی دولت برای جهانی کردن اقتصاد کشور است.

محصولی از یک مصالحه

علیرغم چنین تلاش هایی سوء برداشتهایی هم در مورد عضویت در گات وجود دارد. نخستین سوء برداشت یکی پنداشتن این عضویت با از میان رفتن کنترل های مختلفی است که برای حمایت از اقتصاد ملی برقرار شده؛ زیرا ایران در مقام کشوری در حال توسعه حق دارد برخی از سدهای حمایتی، اولویتهای موجود در زمینه تعرفه ها و دیگر کنترل های اقتصادی مقرر شده در «برخورد ترجیحی» گات را حفظ و تقویت کند.

همان گونه که در سند «مشوق های توسعه صادرات صنعتی از کشورهای در حال توسعه» صادر شده از سوی دبیرخانه گات آمده، از جمله تدابیر مجاز برای رفع مشکلات خاص، یکی هم عوارض جبرانی است. از این گذشته، به احتمال بسیار، ایران خود را درست تسلیم گات نخواهد ساخت و سیاست اقتصادی ایران در قبال گات تحت هدایت نوعی رویکرد دوراندیشانه خواهد بود که برای هر یک از بخش های اقتصادی روش متفاوتی را مقرر می دارد. دومین سوء برداشت، داشتن تلقی از گات به عنوان ابزار دست انحصاری کشورهای ثروتمند و صنعتی به ویژه آمریکا است. اما گات محصول مصالحه ای است که ملت ها در مورد هدایت تجارت بین الملل به آن رسیده اند، و اکثر کشورهای جهان نیز آن را پذیرفته اند. آمریکا و دیگر کشورهای سوداگر بزرگ

شرکت مهندسی زاگ شیمی

تحقیقات ، طراحی ، ساخت ، مشاوره
و خدمات شیمی و مهندسی شیمی

تولید کننده و تهیه کننده دستگاههای آزمایشگاهی ، انواع الکترودها ،
دستگاههای کنترل صنعتی ، مواد شیمیایی ، آزمایشگاهی و صنعتی
و طراحی و ساخت آزمایشگاههای شیمی

تهران - خیابان مطهری - خیابان میر عماد - کوچه دوم - پلاک ۲۰
تلفن : ۲۱-۸۷۳۴۳۲۰ ۸۷۵۵۶۶۸ ۸۷۵۵۱۷۵ فاکس : ۸۷۵۰۹۱۰

عملاً در قبال رژیم گات گرایشی متناقض دارند. برای نمونه، آمریکا برای وضع محدودیت‌های کمی بر واردات برخی فرآورده‌های کشاورزی از مقررات گات موسوم به «شرط گریز» استفاده کرده است. با آن که کسی منکر نفوذ نیرومند آمریکا در سازمان تجارت جهانی نیست، ولی نادیده انگاشتن این واقعیت نیز خطاست که این سازمان بین‌المللی محصول مصالحه کشورها، و تا حدودی زیر تأثیر فشارهایی است که آنکتاد (کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد) در جهت منافع جهان سوم وارد می‌سازد؛ چنان‌که عموم کارشناسان گات پذیرفته‌اند رقابت آنکتاد با گات عوامل اصلی تصویب مقررات مربوط به برخورد ترجیحی با کشورهای در حال توسعه در چارچوب گات بوده است. سومین سوء برداشت، زیان بار پنداشتن ماهوی هرگونه عدم تراز تجاری حاصل از گردن نهادن به مقررات گات است. اما این تلقی از برخی واقعیت‌های اقتصادی نظیر این که حمایت‌گرایی در زمینه تکنولوژی پیشرفته، به زیان منافع ایران و کاهش حمایت‌گرایی در جهان صنعتی در جهت منافع ایران است و نیز با ارزانتر شدن واردات خارجی، اکثریت چشمگیر مردم ایران قیمت‌های کمتری خواهند پرداخت، غفلت می‌کند. در واقع انتظارات فزاینده طبقه متوسط رو به رشد ایران به احتمال بسیار از داخل، دولت را تحت فشار قرار خواهد داد تا از کنترل‌های موجود در زمینه واردات بکاهد. در این زمینه بانک جهانی معتقد است نیازهای وارداتی عظیم ایران نشانه احتیاجات اساسی این کشور به منابع مالی خارجی است و می‌توان انتظار داشت ایران ۷۸٪ تا ۸۰٪ سرمایه‌گذاری‌های مورد نیاز خود را از محل پس‌اندازهای ملی به دست آورد و بقیه را از منابع مالی خارجی تأمین کند. همچنین بهبود زمینه‌های مشارکت خارجی در سرمایه‌گذاری و خدمات در ایران می‌تواند از بارهای مالی و دشواری‌های دولت در زمینه بیکاری بکاهد. چهارمین سوء برداشت، تلقی گات به منزله یک سلسله قواعد خشک است که فشارهای کشورهای

در حال توسعه‌ای مانند ایران در آن تأثیری ندارد؛ اما در واقع سازمان تجارت جهانی مقررات ملایم و انعطاف‌پذیری دارد که آکنده از استثناءها و راه‌های گریز است. به علاوه، قرارداد تشکیل سازمان تجارت جهانی حاوی مقرراتی است که امکان ابتکارات سیاست‌گذارانه اعضا در آنها منظور شده است.

کارشناسان عمدتاً پذیرفته‌اند رقابت «آنکتاد» با «گات» عامل اصلی تصویب مقررات مربوطه به برخورد ترجیحی با کشورهای در حال توسعه بوده است

به نظر می‌رسد آن چه در ایران نیاز است اتخاذ رویکردی فرآیندگرا در مقابل گات است که هم سرشت متحول مقررات این سازمان را در نظر داشته باشد و هم خطرات تبدیل آن را به دژی که همچنان تماشاگر مستقل این فرآیند باشد، ببیند. ایران در صورت عضویت در گات می‌تواند به دیگر کشورهای در حال توسعه بپیوندد و بر سمت‌گیری و الگوی سیاست‌های این سازمان، از جمله راه‌هایی چون: مخالفت با موافقتنامه ایاف چندگانه که به زیان عرضه‌کنندگان منسوجات و فرآورده‌های نساجی ارزان قیمت سهمیه‌های

تبعیض‌آمیزی وضع می‌کند؛ و فشار آوردن در جهت تدوین مقررات بین‌المللی ضد تراس و دیگر ابتکارات ناظر بر جریان بین‌المللی سرمایه و کار اثر بگذارد. به علاوه، ایران می‌تواند از مکانیسم‌های حل و فصل اختلافات در چارچوب سازمان تجارت جهانی استفاده کند و برخی از اختلافات اقتصادی و زیست محیطی خود با کشورهای همسایه را برطرف سازد. از لحاظ منطقه‌ای، عضویت ایران در گات می‌تواند تقویت‌کننده گرایش فعلی به سمت گسترش آزادی‌های اقتصادی باشد و ایران را در چشم همسایگان خود همچون یک بازار بالقوه سودمند جلوه دهد. این نیز به نوبه خود می‌تواند اثرات جانبی مثبتی بر وجوه سیاسی و امنیتی داشته باشد و مناسبات باثباتی را در سطح منطقه و فراتر از آن ایجاد کند. لذا می‌توان گفت گات توانایی ایران را برای پیوند دادن اهداف منطقه‌ای خویش با ملاحظات تجاری جهانی تقویت می‌کند.

البته این امر به معنی نادیده گرفتن هزینه‌های عضویت در گات در زمینه‌هایی چون هزینه‌های متابعت از موافقتنامه‌های ناظر بر حق ثبت و حق انحصاری اثر و نیز اختلافات داخلی احتمالی ناشی از بی‌میلی به واگذاری قدرت به هر فرآیند چندجانبه خارجی و سایر امتیازات واگذاری ایران به‌عنوان حق ورود نخواهد بود.

بھی ترابر
شرکت حمل و نقل بین‌المللی
 «با مسئولیت محدود»
 نشانی: تهران، خیابان طالقانی، بین ولیعصر و حافظ، شماره ۱۶۵، طبقه ۲، شماره ۷
 تلفن: ۶۴۰۷۱۳۸ - ۶۴۹۳۴۶۵ فاکس: ۶۴۰۶۶۷۸